

Fakta om nordisk samekonvensjon

Av Kristin Ryan

Avdelingsdirektør i Kommunal- og moderniseringsdepartementet og leder for Norges delegasjon til forhandlingene om en nordisk samekonvensjon

Etter fem år med forhandlinger har vi endelig kommet til enighet om et forslag til nordisk samekonvensjon. Forslaget ble offentliggjort 13. januar i år, og diskusjonene er i full gang. Det er bra at mange er opptatt av konvensjonen og har meninger om den. De siste par ukenes debatt viser imidlertid at det er behov for å oppklare hva som ligger i forslaget til nordisk samekonvensjon, og hva slags følger konvensjonen vil få.

Forslaget som ligger på bordet, er et resultat av lange forhandlinger. For å komme fram til en konvensjonstekst som alle kan stille seg bak – både regjeringene og sametingene – har alle måttet gi noe. Da er det heller ikke overraskende at noen er kritiske og ønsker at konvensjonen skulle gått lenger på enkelte områder.

Hvis vi skal ha en redelig diskusjon om nordisk samekonvensjon, må vi snakke om det som faktisk ligger i forslaget. Jeg vil her bidra til å oppklare noen misforståelser.

Nordisk samekonvensjon – hva er nytt?

I Norge har vi allerede et solid vern av samenes rettigheter – både gjennom internasjonale konvensjoner og nasjonale regler og ordninger. Dette står fast. Forslaget til nordisk samekonvensjon bekrefter og styrker de sentrale elementene i sameretten, blant annet ved å gi et folkerettslig vern for ordningen med sameting i de tre nordiske statene.

Med en nordisk samekonvensjon kan samene i de tre statene få et felles rettslig rammeverk tilpasset en samisk nordisk kontekst. For Sverige og Finland vil det bli snakk om lovendringer hvis konvensjonen går gjennom. Vi vil blant annet få felles regler for hvem som kan stemme til sametingsvalg, og samer i hele Norden vil få en rett til å bli konsultert i saker som har særlig betydning for samene.

Nordisk samekonvensjon i tillegg til – ikke i stedet for – andre konvensjoner

I nyhetssendingen på Oddasat TV 16. januar 2017 advarer professor Mattias Åhrén mot å akseptere forslaget til nordisk samekonvensjon. I intervjuet hevder Åhrén at hvis sametingene godtar konvensjonen, så "gir vi bort rettigheter som vi allerede har". Det stemmer ikke. Det er åpenbart at statene ikke kan si opp eller svekke samiske rettigheter etter andre konvensjoner gjennom en nordisk samekonvensjon.

For Norges vedkommende betyr det for eksempel at de forpliktelsene som følger av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, fortsatt vil gjelde. Vi sier ikke opp ILO-konvensjonen ved å forplikte oss til en nordisk samekonvensjon. Slik ville det vært uansett, men det er for sikkerhets skyld sagt uttrykkelig i artikkel 2 i forslaget til nordisk samekonvensjon: Rettighetene fastsatt i konvensjonen er minsterettigheter og kan ikke brukes som grunnlag for å begrense de rettighetene for samer som følger av andre rettsregler eller internasjonale forpliktelser.

Et solid vern av samiske rettigheter til land og vann

I debatten om konvensjonen har det også vært hevdet at vernet om samiske rettigheter til land og vann undergraves gjennom forslaget til nordisk samekonvensjon. Påstanden går ut på at staten fritt kan kjøpe seg ut av samiske landrettigheter, og at staten fritt kan bestemme erstatningssum. Det er feil.

Forslaget til nordisk samekonvensjon anerkjenner at samene har opparbeidet rettigheter til land og vann (artikkel 27), og at de har rett til å få fastsatt rettighetene med bindende virkning (artikkel 28).

Det er ikke fritt fram for inngrep i naturressursene i samiske områder. Når staten skal vurdere om et inngrep *kan* tillates, må den ta hensyn til den samlede effekten av ulike tiltak med virkning i området (artikkel 30). I tillegg setter artikkel 31 en absolutt grense for inngrep: Samene som urfolk skal ikke gjennom inngrep i eller endret bruk av naturressurser nektes retten til å utøve sin egen kultur, sine språk og sitt samfunnsliv. Bestemmelsen betyr at statene *ikke har adgang til* å gjennomføre inngrep

som innebærer at samene nektes retten til å utøve sin kultur. I andre tilfeller – ved tillatte inngrep – skal samer gis erstatning i samsvar med nasjonale erstatningsregler, altså på lik linje med andre rettighetshavere (artikkel 30).

Forslaget til nordisk samekonvensjon gir med dette et solid vern av samiske rettigheter til land og vann. For Norges vedkommende er bestemmelsene i tråd med de forpliktelsene vi allerede har etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 og ILO-konvensjon nr. 169. Sverige og Finland har ikke ratifisert ILO-konvensjonen. Selv om bestemmelsene ikke innebærer noen endringer for Norges vedkommende, vil de – i en nordisk samisk kontekst – være et viktig skritt i retning av vern om naturgrunnlaget for samisk kultur.

Selvbestemmelse er mer enn konsultasjoner – konsultasjoner er mer enn høring

Jeg ser at noen har uttrykt bekymring for at konvensjonen reduserer samisk selvbestemmelse til en rett til konsultasjoner. Det er ikke riktig. Konsultasjoner er et viktig element i gjennomføringen av retten til selvbestemmelse, men ikke det eneste.

Urfolks rett selvbestemmelse er et komplekst tema, og folkeretten sier lite om innholdet i begrepet. Forslaget til nordisk samekonvensjon går et skritt videre i retning av å konkretisere hva selvbestemmelse innebærer i en samisk kontekst.

I artikkel 4 heter det at selvbestemmelse utøves gjennom *selvstyre* i interne spørsmål og gjennom *konsultasjoner* i spørsmål som kan få særlig betydning for samene. Retten til selvbestemmelse er videre konkretisert i kapittel II i konvensjonen med sentrale bestemmelser om blant annet sametingene, selvstyre, konsultasjoner og representasjon i internasjonale sammenhenger.

Det er også behov for å presisere hva som ligger i den folkerettslige retten til konsultasjoner. Retten til å bli konsultert er mer enn en rett til å bli hørt. Samiske interesser skal komme tidlig inn i aktuelle prosesser, og ha muligheten til å påvirke resultatet. Formålet med konsultasjoner er å prøve å oppnå enighet. Samtidig er det ikke et generelt og absolutt krav om at partene *må* oppnå enighet eller samtykke for at myndighetene skal kunne treffe en beslutning.

Forslaget til nordisk samekonvensjon er også på disse punktene godt i tråd med de folkerettslige forpliktelsene Norge allerede har. Den forståelsen av retten til selvbestemmelse og retten til konsultasjoner som ligger til grunn for forslaget, er dessuten i samsvar med hva staten har lagt til grunn både nasjonalt og internasjonalt, blant annet i Norges stemmeforklaring til FNs urfolkserklæring og i Norges offisielle kommentarer til rapporten fra FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter fra 2016.

Nordisk samekonvensjon – hva nå?

Målet med nordisk samekonvensjon er å bekrefte og styrke det samiske folkets rettigheter slik at samene kan bevare, utøve og utvikle sin kultur, sine språk og sitt samfunnsliv med minst mulig hinder av landegrensene.

Nå skal sametingene behandle forslaget til nordisk samekonvensjon. Det er først når sametingene har gitt sin tilslutning til konvensjonen, at regjeringene i de tre landene kan undertegne og ratifisere konvensjonen.

Aller først skal vi ønske debatten velkommen. Den bør være basert på fakta om hva som ligger i forslaget til nordisk samekonvensjon.